

یکی از جنبه های ضروری هر پروژه پژوهشی "مطالعه منابع مربوط به موضوع مورد تحقیق" است که به عنوان وقت گیرترین فعالیت پژوهشی در نظر گرفته می شود.

جان دیوئی این مطالعه را به عنوان سومین مرحله پژوهشی مورد بحث قرار می دهد و معتقد است که انجام این مطالعه به پژوهشگر کمک می کند تا بینش عمیقی در زمینه موضوع مورد پژوهش کسب کند.

اهداف مطالعه منابع مربوط به موضوع مورد تحقیق

۱- تعیین متغیرهای اساسی

بررسی و مطالعه منابع مربوط به موضوع مورد تحقیق کمک می کند تا عقاید روشنی درباره تعریف عملکرد و سازمان بندی یا طبقه بندی متغیرها کسب کنیم و قادر خواهیم بود تا نه تنها متغیر مورد پژوهش بلکه متغیرهایی را نیز که با این متغیر در ارتباط هستند را شناسایی نماییم.

۲- تشخیص آنچه که انجام شده است و آنچه که باید انجام شود.

برای اینکه کار پژوهشگر تکرار کار دیگران نباشد، مطالعه آنچه در گذشته انجام شده لازم و ضروری است. نکته مهمتر اینکه آثار گذشته نقطه شروع کارهای آینده تلقی می شود و کارهای آینده بر اساس آنچه در گذشته انجام شده است بنا می شود.

۳- تعیین کردن معانی و روابط

برای انجام یک پژوهش معنی دار، رابطه بین متغیرها باید کشف و بررسی و مورد مطالعه قرار گیرند. در پایان این مطالعه پژوهشگر قادر خواهد بود متغیرها را تعریف کند و معانی و روابط بین آنها را به طور دقیق مشخص کند. سرانجام در پایان این مطالعه پژوهشگر قادر خواهد بود فرضیه ای منطقی و قابل آزمون صورتبندی کند و در پایان روش اجرای دقیق را تعیین کند.

دو نکته برای انجام "مطالعه منابع مربوط به موضوع مورد تحقیق":

- در آغاز مطالعه منابع، پژوهشگر باید تصویر روشن و دقیق از مسئله پژوهشی داشته باشد. به عبارت دیگر شروع منطقی مطالعه منابع مستلزم بیان دقیق مسئله پژوهشی است و بدون داشتن این تصویر، مطالعه منابع تصادفی خواهد بود که ممکن است منجر به کشف یک مسئله پژوهشی بشود یا نشود.
 - برای درک ماهیت کلی مسئله پژوهشی، پژوهشگر باید پژوهشهای آزمایشی انجام شده را که مسئله پژوهشی در حیطه آنها قرار دارد، مطالعه کند. بهترین منابعی که می توان از آنها برای رسیدن به این هدف استفاده کرد منابع مقدماتی هستند.
- منابع مقدماتی: منابعی که چکیده تحقیقات انجام شده به صورت موضوعی و مولف در آنها چاپ شده است و با مراجعه به آنها می توان منابع اصلی را پیدا کرد.

الف) منابع مقدماتی:

- ۱- پایان نامه های فارغ التحصیل خارج از کشور: این منبع توسط مرکز اسناد و مدارک علمی چاپ می شود. در این منبع عنوان پایان نامه های تمام ایرانیانی که در دانشگاه های خارج از کشور تحصیل کرده اند چاپ گردیده است.
- ۲- نمایه نامه مدارک غیرکتابی موجود در مرکز علمی: این نمایه نامه توسط مرکز اسناد و مدارک علمی چاپ می شود. در این نمایه نامه پایان نامه هایی که بوسیله دانشجویان در دانشگاه های ایران انجام شده است منتشر می شود. و علاوه بر پایان نامه ها ، گزارشهای تحقیقاتی که توسط موسسات دولتی انجام شده است نیز چاپ شده است.
- ۳- معرفی پژوهشهای اجتماعی - فرهنگی کشور: فهرست پژوهشهای انجام شده توسط وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی چاپ شده است.
- ۴- چکیده: این منبع هر سه ماه یکبار توسط مرکز اسناد و مدارک علمی ایران چاپ می شد و اطلاعات کامل کتاب شناسی ، منبع اصلی و چکیده ای از مقاله پژوهشی نیز چاپ شده است. این نمایه در حال حاضر چاپ نمی شود.
- ۵- مقاله نامه آموزش و پرورش: این منبع توسط موسسه تحقیقات و برنامه ریزی علمی و آموزشی مرکز مدارک علمی به صورت ماهانه چاپ می شود و اطلاعات کتاب شناسی منبع اصلی به طور کامل در آن وجود دارد.
- ۶- فهرست مقالات فرهنگی در مطبوعات ایران: این منبع توسط مرکز اسناد فرهنگی آسیا به صورت فصلنامه چاپ می شود.

ب) منابع اصلی

- ۱- فصلنامه تعلیم و تربیت: این فصلنامه که به اختصار "فتوت" نامیده می شود هر سه ماه یکبار توسط سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش منتشر می شود.
- ۲- نشریه علوم تربیتی: این نشریه توسط دانشکده علوم تربیتی دانشگاه تهران چاپ و هر سه بار منتشر می شود.
- ۳- ماهنامه تربیت: این نشریه برای مربیان امور تربیتی، آموزگاران و دبیران و.... از طرف معاونت پرورشی وزارت آموزش و پرورش به صورت ماهانه چاپ می شود.
- ۴- مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز: این مجله دو نوبت در سال و توسط دانشگاه شیراز چاپ و نتایج پژوهشهای انجام شده در علوم انسانی منتشر می شود.

تنظیم منابع مربوط به موضوع مورد تحقیق:

منابع باید به نحوی تنظیم و طبقه بندی شوند که مشخص شود چه منابعی موجود است یا چه فعالیتهایی انجام شده است و چه موضوعی باقی مانده است که باید پیرامون آنها تحقیق کرد.

برای مطالعه منابع ، بهترین راه ، انتخاب یک روش منظم برای طبقه بندی است ، پیشنهادهای زیر می تواند کمک موثری در این مورد نماید:

- با جدیدترین منابع شروع کنید و سپس به منابع که از لحاظ زمانی عقب ترند بروید.
- برای جمع آوری اطلاعات و منابع درباره موضوع مورد تحقیق باید حوزه معین و مشخصی را تعیین کرد.
- ابتدا خلاصه یا چکیده گزارش پژوهش را از طریق منابع مقدماتی دقیقاً مورد مطالعه قرار دهید تا مطمئن شوید منبع مورد مطالعه از جمله منابعی است که با موضوع مورد تحقیق در رابطه است.
- یادداشتهای خود را روی برگه هایی که به همین منظور چاپ شده است (فیش) بنویسید.
- برای هر یک از منابع مشخصات کامل کتابشناسی (نام خانوادگی-نام-عنوان تحقیق-نام منبع-شماره و...) را استخراج کنید.
- به خاطر سهولت در طبقه بندی فیشها روی هر فیش یک موضوع را یادداشت کنید.
- تعیین کنید کدام قسمت از یادداشتی که برداشته اید نقل قول مستقیم مولف است.

➤ منابع آموزشی که زبان انگلیسی تهیه می شوند.

- الف) مرکز اطلاعات منابع آموزشی (اریک)
- ب) نمایه نامه نشریه های ادواری آموزش و پرورش
- ج) پژوهش در آموزش و پرورش
- د) نشریه های ادواری
- ه) پایان نامه های تحصیلی

منابع آموزشی که به زبان انگلیسی منتشر می شوند:

مرکز منابع اطلاعات آموزش و پرورش:

این مرکز در سال ۱۹۶۴ تاسیس شد و هدف آن گردآوری، ذخیره و نشر اطلاعات آموزشی است.

نتایج کوششهای این مراکز توسط دو نشریه ادواری باعناوین زیر منتشر شد:

- ۱- نمایه نامه نشریه های ادواری آموزش و پرورش
- ۲- پژوهش در آموزش و پرورش

۱- نمایه نامه نشریه های ادواری آموزش و پرورش: نشریه نمایه نامه نشریه های ادواری آموزش و پرورش توسط متخصصان

مراکز اریک تهیه و تنظیم می شوند. و به سه صورت زیر تنظیم می شود:

- فهرست موضوعی
- فهرست پدیدآورندگان
- سرشناسه های هر بخش

استفاده کننده می تواند مقاله تحقیقی خود را با حداقل زمان لازم با مراجعه به فهرست موضوعی پیدا کند ولی چنانچه موفق به پیدا کردن مقاله مورد علاقه خود ازین طریق نشد می تواند به موضوعات مترادف با موضوع مورد پژوهش مراجعه کند و چنانچه کسی علاقه مند باشد که به آثار یک مولف دسترسی پیدا کند می تواند به بخش پدیدآورندگان مراجعه کند.

۲- پژوهش در آموزش و پرورش: اریک به جز تهیه مقالات چاپ شده، چکیده ای از گزارشهای پژوهشی را به صورت ماهانه در نمایه نامهدیگری بنام "پژوهش در آموزش و پرورش" چاپ و منتشر می کند.

نمایه نامه پژوهش در آموزش و پرورش سه نوع نمایه دارد:

- نمایه نامه پدیدآورندگان شامل مولف، نویسنده و محقق
- سازمان یا نهادی که اجرای تحقیق را بر عهده دارد.
- نمایه نامه موضوعی

با استفاده از یکی از سه نمایه نامه فوق پژوهشگر می تواند مقاله مورد نظر و شماره ثبت آنرا پیدا کند.

سایر نشریه های ادواری

- نمایه نامه آموزش و پرورش: فهرستی از صدها مقاله چاپ شده در مجلات، نشریات و کتابهای مختلف آموزشی است.

- نشریه اواری چکیده روان شناسی: چکیده بیش از ۸۵۰ مجله و منابع دیگر.

- بررسی تحقیقات آموزش و پرورش: خلاصه یافته های پژوهشی در زمینه آموزش و پرورش و حوضه های مربوطه.

دانشنامه ها:

امروزه بیش از ۲۰ نوع دانشنامه برای پژوهشگران و همچنین توده مردم چاپ می شود که معروفترین آنها به شرح زیر است:

۱- دانشنامه تعلیم و تربیت: بیش از هزار مقاله پیرامون تعلیم و تربیت و مسائل مربوط به آن چاپ شده است.

۲- دانشنامه آمریکایی: این دانشنامه جنبه پژوهشی دارد و مقاله های چاپ شده در حوزه های علوم رفتاری می باشد.

۳- دانشنامه تحقیقات آموزش و پرورش: کلیه پژوهشهایی که در آموزش و پرورش انجام گرفته چاپ شده است.

۴- دانشنامه روان شناسی: از دو بخش تشکیل شده:

- اصطلاحات عمومی روان شناسی

- مقالاتی که توسط پژوهشگران برجسته تهیه و تنظیم شده است.

۵- دانشنامه علوم اجتماعی: از ۱۶ جلد تشکیل شده که در آن موضوعاتی مختلف علوم اجتماعی مانند مکاتب مختلف

جامعه شناسی و واژه های معروف در جامعه شناسی آموزش و پرورش مورد بحث قرار گرفته است.

چکیده پایان نامه:

نشریه چکیده پایان نامه ها توسط دانشگاه بین المللی میکروفیلرها به صورت میکروفیلیم و معمولی منتشر می شود و شامل دو بخش است:

۱- چکیده پایان نامه هایی که در انسان شناسی و علوم اجتماعی از جمله آموزش و پرورش انجام شده است.

۲- روان شناسی